

Eesti eakatepoliitika: olukord ja tulevik

Monika Haukanõmm

Sotsiaalministeeriumi eakate poliitika komisjon

Eesti Puuetega Inimeste Koda

06. juuni.2013

Vananemine puudutab meist igaüht, sest me kõik saame vanaks

- Meist kõigist sõltub, kuivõrd vanusesõbralik ja vananemist toetav on ühiskond, kus me elame
- Vananemine kui protsess:
 - indiviidi tasand (isiklik elukäik) – pikem eluiga ja mida selleks oleks vaja, et see oleks võimalikult inimesega arvestav, inimväärne
 - ühiskonna tasand (ühiskondlik areng) – vanemaealiste osakaalu suurenemine, suhtumine ja ootused

Vanuripoliitika

Eakatepoliitika

Aktiivsena vananemine

- 2012. aasta oli Euroopa Liidus aktiivsena vananemise ja põlvkondade vahelise solidaarsuse aasta.
- Tähelepanu all olid rahvastiku vananemisega seotud küsimused ning sellest tulenevad väljakutsed ja võimalused ühiskonnale.
- Vana ea piirid on pidevalt muutuvad, kontekstist ja enesetunnetusest sõltuvad

**Aktiivsena
vananemise ja
põlvkondadevahelise
solidaarsuse** Euroopa aasta 2012

Vananemine – teadlikkus ja arvestamine

- VE elukvaliteet ja heaolu sõltuvad erinevate eluvaldkondade koostoimest ega ole saavutatavad vaid ühe või mõne valdkonna pingutustega.
- Vananemise süvalaiendamise eesmärk on jälgida, et vanusel põhinevat diskrimineerimist ja vanustundlikkust ei ilmneks üheski eluvaldkonnas ega ühelgi poliitikatasandil.
- Vananemise süvalaiendamise eeltingimus on see, et ühiskonna erinevad osapooled, eluvaldkondade kujundajad ning avaliku võimu eri tasandite esindajad arvestaksid võimalike mõjudega, mida nende tegevus või ka tegemata jätmine võib kaasa tuua VE igapäevaelus ning lähtuksid sellest oma tegevuse kujundamisel.

Aktiivsena vananemine?

Euroopa Komisjoni tõlgendus:

Aktiivsena vananemine tähendab head tervist vanemas eas ning täisväärtusliku liikmena ühiskonnas osalemist, tundes enam rahuldust oma tööst, olles sõltumatum igapäevaelus ning aktiivsem kodanikuna.

Eesti tõlgendus:

Aktiivsena vananemine tähendab inimese vananedes tema tervise, turvatunde, elukvaliteedi ja ühiskonnas osalemise kindlustamist

Aktiivsena- positiivsena- edukana

Sõna “aktiivsena” rõhutab kestvaid osalemist ühiskonnas, majandus-, kultuuri- ja igapäevaelus, mitte vaid füüsilist või tööalast aktiivsust.

Seeläbi juhitakse tähelepanu ja tunnustatakse ka pensionile jäänud, haigete või puudega vanemaealiste jätkuvat panust oma perekonna, kogukonna ja ühiskonna heaks.

Kokkuvõtvalt- aktiivsena vananemise eesmärk on pikendada inimeste tervena elatud eluiga ja parandada elukvaliteeti ning tagada vanemaealistele võrdsed võimalused ühiskonna erinevates eluvaldkondades.

Millal on inimene vana?

- ÜRO definitsiooni järgi peetakse eakaks üle 60-aastast inimest
- tervishoius peetakse vanemaealisteks juba 45 e.a. ja vanemaid
- tööhõives aga 55 e.a. ja vanemaid
- uuringu järgi peetakse Eestis inimest hinnangulisel vanaks alates 62 eluaastast
- statistikud kasutavad eakate defineerimiseks sageli 65. e.a (pole bioloogiliselt aga ajalooliselt põhjendatud)
- RV loetakse vanemaealiseks 67 e.a. ja ilmselt see piir nihkub ülesse poole

Kuidas lükata edasi vananemist?

Sotsiaalsest rolliteooriast tulenevalt võib aga vanaks pidamise juures pensionile jäämisest veelgi olulisemaks pidada rollimuutust ehk teisisõnu – inimest hakatakse pidama vanaks siis, kui ta enam ei tööta või ei ole aktiivne.

Seetõttu on vananemise edasilükkamiseks oluline toetada ja soosida inimeste tööalast ja sotsiaalset aktiivsust.

Rahvastiku vananemisega seotud väljakutsed

1. 50+ elanikud moodustavad 36% rahvastikust

Rahvaarvu vähenemine ja rahvastiku vananemine

- 2011 - 50+ elanikud 36,2% Eesti rahvastikust
- 1991 – 50+ elanikud 30% b Eesti rahvastikust
- 1991–2011 on kasvanud 65-aastaste ja vanemate inimeste osakaal elanikkonnas 11,7%-lt 17%-ni

Vanemaealiste osakaal maakondades varieerub:

- 50+ elanike osakaal Ida-Virumaal (40,2%) ning Tartumaal (32,4%);
- 65+ elanike osakaal Võru -ja Valgamaal (19,2%) ning Hiiumaal (15,7%).

Rahvastiku vananemisega seotud väljakutsed

2. Tööealistega võrreldes suureneb püsivalt pensioniealiste osakaal rahvastikus

- 2010. aastal oli vanadussõltuvusmäär ehk 65 + inimeste suhe tööealisesse (15–64-aastased) rahvastikku 25,5%, st saja 15–64-aastase inimese kohta oli 25,5 65-aastast ja vanemat inimest ning see näitaja on püsivalt kasvanud.
- Prognoos: 2030 - 32,6 ja 2050 - 36,9 ehk 1,4 X rohkem kui praegu.
- Kasvava vanadussõltuvusmäära üks peamisi mõjusid on tööealise elanikkonna vähenemisest tingitud kahanev maksu- ja tulubaas.

Rahvastiku vananemisega seotud väljakutsed

3. Üha väiksem hulk tööealisi peab ülal pidama lapsi ja vanaduspensioniealisi – ülalpeetavate määr

- 1990 II pool ja 2000 I poolega võrreldes kasvanud sündimus ning teiselt poolt pikenev eluiga suurendab ülalpeetavate määrat ehk laste ja pensionäride suhet tööealisesse elanikkonda;
- üha väiksem tööealiste inimeste hulk peab toetama elukaare mõlemas otsas kasvavat elanikkonda, nii oma lapsi kui ka järjest kauem elavat eakate põlvkonda;
- tulemus - Eesti demograafilist olukorda ning sellega kaasnevat sotsiaalseid ja majanduslikke mõjusid tuleb pidada eriti problemaatiliseks.

Rahvastiku vananemisega seotud väljakutsed

4. Vanemaealiste elanike koondumine maapiirkondadesse suurendab ebavõrdsuse riski

- Eesti praegust rahvastikupilti iseloomustab:
 - vanemaealiste erinev osakaal maakondade rahvastikus
 - lisaks ka piirkondlikud erisused selles, kas eakamad elanikud elavad linnas või maal. Nt. Harjumaal elab 85% 65+ linnas ja 15% maal, siis Põlvamaal on osakaal vastupidine – vaid 15% linnas ja 85% maal. Ainult neljas maakonnas (Harju, Ida-Viru, Pärnu ja Tartu) ületab linnas elavate 65-aastaste ja vanemate elanike osakaal maal elavate eakate osakaalu.
- Nooremate elanike ränne linnadesse suurendab vanadussõltuvus- ja ülalpeetavate määra piirkonniti veelgi, samuti suureneb geograafilise ebavõrdsuse risk avalike teenuste kättesaadavuses, mida põhjustab vähenev kohalik maksu- ja tulubaas

Rahvastiku vananemisega seotud väljakutsed

5. Meeste lühema eluea tõttu on eakate seas naiste suurem osakaal

- Naiste suurem osakaal eakate hulgas kätkeb endas erinevaid sotsiaalmajanduslikke mõjusid ja riske. Kui 65–74-aastastest on 63% naised, siis 75-aastaste ja vanemate hulgas on see näitaja 72%.
- Selle peamine põhjus on suur erinevus naiste ja meeste oodatavas elueas – Eesti naised elavad meestest keskmiselt üle kümne aasta kauem.
- Kui 2010. aastal oli Eestis naiste keskmine oodatav eluiga sünnil 80,5 aastat, siis meestel 70,6 aastat.

Rahvastiku vananemisega seotud väljakutsed

6. Vanas eas üksijäämine kätkeb eakate naiste jaoks mitmeid sotsiaalmajanduslikke riske

- Naiste vaesus – jäädes üks satutakse tihti vaesusse. Vaesusrisiki suurendavad soolised palgaerinevused tööeas ja lühem tööstaaž, mille tõttu võib nende sissetulek ka pensionipõlves madalamaks jääda
- Vanuse kasvades suureneb üksi elavate inimeste hulk. Samas, mida vanemaks inimene jääb, seda rohkem on tal tegelikult leibkonna tuge vaja.
- 55–64.a. naistest elab üksi 25%, 65–74.a. 42%. 75+ naistest on üksi 55%.

Rahvastiku vananemisega seotud väljakutsed - hoiakud

- Vanusest tingitud eelarvamusliku suhtumise või ebaõiglase kohtlemisega on kokku puutunud kolmandik vanemaealistest
- Vanuselist diskrimineerimist tajutakse ja kogetakse enim töösuhetes
- Ehkki vanemaealiste tajumist ühiskonnas peetakse pigem positiivseks, hinnatakse sotsiaalset staatust pigem madalaks
- Probleemiks peetakse vanemaealiste materiaalsel ja poliitilisel ärakasutamist ühiskonnas
- Vanemaealised ise ei ole rahul oma ühiskonnaelus osalemise võimalustega
- Erinevate põlvkondade koostegutsemise võimalusi hinnatakse

ebapiisavaks

Eesti Puuetega Inimeste Koda

Aktiivsena vananemise arengukava 2013-2020

- Eesmärk on vanusesõbraliku ühiskonna kujundamine ning vanemaealiste elukvaliteedi ja võrdsete võimaluste kindlustamine.
- Sihtrühmaks on 50-aastased ja vanemad inimesed
- Lähtutakse eeldusest, et aktiivsena vananemise eesmärgid on saavutatavad vaid erinevate valdkondade koordineeritud tegevuses ja koostöös.
- Arengukava puudutab kogu ühiskonda ja erinevaid osapooli, sh poliitikakujundajad, tööandjad, sotsiaal- ja tervishoiutöötajad, kultuuri- ja haridusspetsialistid, meedia, vanemaealiste pereliikmed jpt kelle hoiakutest, teadlikkusest ja tegevustest sõltub ühiskonna vanusesõbralikkus ning VE elukvaliteet

Arengukavas püstitatud 4 valdkondlikku eesmärki

1. Vanemaealised on ühiskonda kaasatud ja sotsiaalselt aktiivsed.
2. Vanemaealised on õpihimulised ja mitmekülgsest aktiivsed õppijad.
3. Vanemaealised on tööturul aktiivsed ja oma tööeluga rahul.
4. Vanemaealised elavad kauem tervena ja hästi toimetulevana.

1. alaeesmärk:

vanemaealised on ühiskonda kaasatud ja sotsiaalselt aktiivsed

M.1.1. Vanemaealiste sotsiaalse tõrjutuse ennetamine ja vähendamine

T. 1.1.1. Vanustundlikkuse ja vanuseliste stereotüüpide vähendamine ühiskonnas

T.1.1.2. Põlvkondadevahelise koostegevuse soodustamine

T.1.1.3. Vanemaealiste e-kaasatuse suurendamine

T.1.1.4. Vanusesõbraliku elukeskkonna kujundamine

T.1.1.5. Kogukonnaressursside kasutamine sotsiaalse tõrjutuse ennetamisel ja vähendamise

1. alaeesmärk

M.1.2. Vanemaealiste sotsiaalse aktiivsuse ja vabatahtliku tegevuse toetamine

T.1.2.1. Vanemaealiste aktiivsem kaasamine vabatahtlikku tegevusse

T.1.2.2 Vanemaealisi ühendavate organisatsioonide tegevuse toetamine

Indikaatorid: kultuurielus osalenute osakaal (62,8%), internetikasutajate osakaal (52,3%), vabatahtlikus tegevuses osalenud osakaal (3,7%)

2. alaeesmärk:

vanemaealised on õpihimulised ja mitmekülgset aktiivsed õppijad

M.2.1. Vanemaealiste õpihuvi ja -valmiduse suurendamine

T.2.1.1. VE elukestvas õppes osalemist piiravate hoiakuliste barjääride vähendamine

T.2.1.2. VE teadlikkuse tõstmine elukestva õppe olulisusest ja võimalustest

2. alaeemärk

M.2.2. Vanemaealistele võrdsete võimaluste loomine elukestvas õppes osalemiseks

T.2.2.1. Elukestva õppe sihtgrupi vanuseline laiendamine

T.2.2.2. Elukestva õppe sisu ja eesmärkide sidumine sotsiaalse toimetuleku ja ühiskondliku aktiivsusega laiemalt

T.2.2.3. Riigi, KOV, vaba- ja erasektori ning erinevate valdkondade vahelise koostöö soodustamine vanemaealistele sobivate elukestva õppe võimaluste loomisel

T.2.2.4. VE elukestvat õpet toetavate innovatiivsete lahenduste väljatöötamine

T.2.2.5. Haridustöötajate ja koolitajate teadlikkuse tõstmine ja pädevuste parandamine vanemaealiste õpieripäradest

2. alaeesmärk

Indikaatorid: Elukestvas õppes osalenute osakaal (5,7%), Enesetäiendamise tegelemise osakaal (23,8%),

3. alaeesmärk:

vanemaealised on tööturul aktiivsed ja oma tööeluga rahul

M.3.1. Vanemaealiste tööalase konkurentsivõime parandamine

T.3.1.1. VE tööalase täiendus- ja ümberõppe toetamine

M.3.2. VE tööjõu potentsiaali tõhusam kasutamine ning vanuseliste eelarvamuste ja diskrimineerimise vähendamine tööturul

T.3.2.1. Tööandjate teadlikkuse suurendamine tööjõu vananemisega seonduvatest muutustest ja vajadustest tööturul.

T.3.2.2. Tööelus osalejate teadliku käitumise kujundamine paindlike töövormide kasutamisevõimalustest vanemaealise töötaja suhtes

3.alaeesmärk

M.3.3. VE töötuse ja mitteaktiivsuse vähendamine

T.3.3.1. VE vajadusi arvestavate aktiivse tööturupoliitika meetmete arendamine ning kättesaadavuse tagamine vanemaealistele

T.3.3.2. VE tööalast aktiivsust toetava pensionisüsteemi kujundamine

T.3.3.3 Riigi ja KOV vahelise koostöö tõhustamine VE töötuse ja mitteaktiivsuse vähendamisel

Indikaatorid: Tööalastel täiend- või ümberõppekursustel, konverentsidel või seminaridel osalenute osakaal (4.2%),

4. alaeesmärk:

vanemaelised elavad kauem tervena ja hästi toimetulevana

M.4.1. Tervena vananemist toetavate hoiakute ja eluviiside kujundamine

T.4.1.1. VE füüsilise ja vaimse aktiivsuse hoidmine ja suurendamine läbi teadlikkuse tõstmise vanusega kaasnevatest tervisriskidest

M.4.2. Tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonna integreeritud korralduse tagamine

T.4.2.1. raamistiku ajakohastamine ning õiguslike aluste väljatöötamine

T.4.2.2. koostööd toetavate (infotehnoloogiliste, metoodiliste jm) lahenduste väljatöötamine

T.4.2.3. spetsialistide pädevuste integreeritud arendamine

4. alaeesmärk

M.4.3. Tervishoiu- ja sotsiaalteenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine

T.4.3.1. Teavitustegevuste tõhustamine

T.4.3.2. Tervishoiu- ja sotsiaalteenuste arendamine ja kättesaadavuse parandamine

T.4.3.3. Tervishoiu- ja sotsiaalteenuste kvaliteedisüsteemi arendamine

T.4.3.4 Omastehoolduse toetamine

Indikaator: Kodus iseseisvat toimetulekut toetavate AHteenuste ehk mitteinstitutionaalsete teenuste ja ööpäevaringse institutionaalse hooldusteenuse saajate suhtarv eakate hoolduses

Horisontaalsed teemad ja tegevused:

- vanusesõbraliku elukeskkonna ning AV toetavate hoiakute, väärtuste ja praktikate kujundamine, sh vanustundlikkuse, vanuseliste eelarvamuste ja diskrimineerimise vähendamine;
- teadlikkuse ja informeerituse suurendamine AV temaatikast ning vanemaealiste vajadustest, võimalustest ja ressurssidest, sh temaatiliste uuringute ja analüüside tegemine;
- koostöö ja koordineeritud tegevuse edendamine AV seotud probleemide innovatiivseks ja tulemuslikuks lahendamiseks ning seatud eesmärkide saavutamiseks.

Vananemise teema süvalaiendamine

- vananemisega kaasnevate küsimuste süstemaatiline jälgimine kõikides valdkondades ja poliitika kujundamise tasanditel
- hinnata kehtivaid seadusi ja poliitikaid – juhised, mõjuanalüüsid
- infovahetuse edendamine ja koordineerimine, osapoolte kaasamine otsustustesse
- kindlustada kõikide vanuserühmade ja vananemise kohta sotsiaalmajanduslikud andmed, et poliitilised otsused oleks teadmistepõhised
- teema on enam nähtav. Avalikkuse ülitundlikkuse vähendamine erinevate vanuserühmade küsimustes, sh VE osas. Negatiivsete stereotüüpide murdmine.
- Kindlustada, et igal aastal arvestatakse RE koostades kõikide

ESF 2014-2020

- Prioriteetsed suunad on teadlikkuse tõstmine ning tervishoiu ja HK valdkonna integreerimine (INTERRAI instrumendi juurutamine), sotsiaaltöötajate koolitused, virtuaalteenused (häirenuputeenus, VIRTU), hooldusteenused – koduhooldus, intervallhooldus ja hooldusabi.

Tänu kuulamast ja sisukat konverentsi!

monika.haukanomm@epikoda.ee

